

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 13 mars 1945 kl. 1 em.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om
viss ändring i gällande bestämmelser om landstings-
områdes indelning i valkretsar.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 188, av herrar *Wallentheim* och *Eriksson* i Sandby hemställes »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om landsting, att i 8 § 2 momentet stycket 'Valkrets bestående av stad och landsbygd bör icke utan synnerliga skäl bildas' måtte utgå ur lagen eller att konstitutionsutskottet måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till annan formulering av nu gällande bestämmelser i anslutning till motionens syfte».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande rätt. Bestämmelserna om val av landstingsmän återfinnas i lagen den 20 juni 1924 om landsting. I 8 § stadgas om valkretsar.

För val av landstingsledamöter indelas landstingsområdena i valkretsar. För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en ledamot och därutöver efter folkmängden en ledamot för varje fullt tal av 5 000. Därvid skall med i det följande angivna undantag iakttagas, att för varje valkrets komma att utses minst fem, högst nio landstingsledamöter.

Stad, vars folkmängd utgör minst 15 000, bildar en valkrets. Stad med mindre folkmängd än 15 000 förenas med annan stad eller andra städer eller med angränsande landsbygd till en valkrets. I valkrets, som utgöres av endast städer, skall folkmängden uppgå till minst 15 000. Delar av samma stad må icke ingå i olika valkretsar.

Valkrets bestående av stad och landsbygd bör icke utan synnerliga skäl bildas.

Valkretsindelningen på landsbygden verkställs, där så lämpligen kan ske, efter domsaga, tingslag eller härad, men eljest efter kommuner.

Från dessa huvudregler kunna följande undantag göras:

Där bildande av valkrets enligt angivna bestämmelser skulle vålla synnerlig olägenhet, må område med mindre invånarantal utgöra valkrets. Sådan valkrets skall dock, om landsbygd däri ingår, ha en folkmängd av minst 10 000, samt i vad angår landsbygden utgöras av domsaga eller av ett eller flera tingslag eller härad.

Därest det antal landstingsledamöter, som efter angivna grunder bör utses inom ett landstingsområde, icke uppgår till 20, skall antalet ledamöter ökas, så att detsamma för hela landstingsområdet uppgår till minst 20.

Historik. Förordningen den 21 mars 1862 om landsting stadgade, att varje stad och varje härad eller tingslag bildade en egen valkrets. Städernas intressen skyddades därigenom, att dessa ägde proportionsvis dubbelt så stor representation i landstinget som landsbygden, i det varje stad utsåg en landstingsman för varje påbörjat tal av 2 500 invånare, under det motsvarande siffra var 5 000 för lantvalkretsarna.

I samband med den porportionella valmetodens införande 1909 ändrades städernas överrepresentation så, att för varje valkrets skulle utses en landstingsman samt därutöver för landsbygden en landstingsman för varje fullt tal av 5 000 invånare och för stad för varje fullt tal av 3 000 invånare.

Kravet på jämställdhet mellan stad och landsbygd i fråga om representantskap bragtes inför riksdagen genom motioner 1914, 1915, 1916 och 1917, vilka dock samtliga avsgos.

I syfte att genom en förstoring av valkretsarna och framför allt genom förhindrande av alltför små stadsvalkretsar bättre utnyttja det proportionella valsättet föreslogs i proposition till 1924 års riksdag bl. a., att det gamla stadgandet att stad och landsbygd skulle välja var för sig skulle upphävas.

Konstitutionsutskottet framhöll som sin mening i sitt utlåtande (nr 30) i ämnet till riksdagen, att landsbygd och stad fortfarande borde vara skilda åt i valkretshänseende med hänsyn till den intressesmötning, som förelåg dem emellan. Den i propositionen föreslagna ordningen skulle enligt utskottet bliva olämpligast för städerna — särskilt för de mindre bland dessa, som lätt kunde berövas möjligheten att bliva representerade i landstinget vid en förening med landsbygd i en enda valkrets.

Första kammaren godkände det förslag till lagtext, som konstitutionsutskottet från dessa utgångspunkter utarbetat. Andra kammaren däremot godkände en till utskottets utlåtande fogad reservation, som i huvudsakliga delar överensstämde med det kungliga förslaget. I anledning härav framlade konstitutionsutskottet ett sammanjämningsförslag, som godkändes av riksdagen, och som innehöll de ovan refererade bestämmelser i ämnet, som inflyto i den nya nu gällande landstingslagen.

Vid 1938 års riksdag väcktes motioner med hemställan om utredning av frågan om stads och landsbygds förening i samma valkrets vid landstingsmannaval. Konstitutionsutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 11) i ämnet, att landstingslagen ej lade något ovillkorligt hinder i vägen för en sådan förening, samt att, då alltjämt betydande meningsmötningar gjorde sig gällande i frågan om stads och landsbygds motstridiga intressen, tiden ej vore inne för en ändring av gällande bestämmelser på detta område. I enlighet med utskottets hemställan avsgo riksdagen motionerna.

Utskottet. Av de etthundraåttionio valkretsarna vid landstingsmannavalen år 1942 utgjordes nitton av städer och landsbygd i förening; i lika många fall voro två eller flera städer förenade till en valkrets. I en del av dessa senare fall kan bl. a. med hänsyn till städernas ringa invånarantal samt deras åtskilda läge inom valkretsen antagas, att samhörigheten med den kringliggande

landsbygden är större än intressegemenskapen med valkretsens övriga städer. En förening av stad med kringliggande landsbygd skulle där ha varit mest ändamålsenlig. Sådan valkretsindelning skulle också i dessa fall ha stått i full överensstämmelse med landstingslagens såväl bokstav som anda. Denna lag lägger nämligen, såsom konstitutionsutskottet redan tidigare framhållit, intet ovillkorligt hinder i vägen för stads och landsbygds förening i en valkrets. Men då stadgandet i 2 § 2 mom. fjärde stycket landstingslagen om att valkrets bestående av stad och landsbygd icke utan synnerliga skäl bör bildas, enligt vad erfarenheten utvisat, uppfattats på ett mera restriktivt sätt än vad såväl ordalydelsen som grunderna för detsamma bort giva anledning till och då samma uppfattning även i fortsättningen kan antagas komma att göra sig gällande, anser utskottet en lagändring i motionens syfte befogad. Utskottet finner emellertid ej tillräckliga skäl att helt borttaga den anförda bestämmelsen, då den principiella åtskillnaden mellan stad och land alltjämt bör framgå av stadgandet. Däremot bör ordalydelsen erhålla en sådan uppmjukning, att stadgandet i större utsträckning än som hittills varit fallet kan anses innefatta ett medgivande till förening av stad och landsbygd i en valkrets, då särskilda skäl, såsom geografiskt läge, kommunikationer etc., göra en dylik förening ändamålsenlig. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen i anledning av förevarande motion för sin del ville antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 8 § 2 mom. lagen den 20 juni 1924 (nr 349)
om landsting.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

8 §.

2 mom. Vid landstingsområdes indelning i valkretsar skall med undantag, varom nedan i denna paragraf och i 9 § förmäles, iakttagas, att för varje valkrets komma att utses minst 5, högst 9 landstingsmän.

Stad, vars folkmängd utgör minst 15 000, bildar en valkrets.

Stad med mindre folkmängd än 15 000 förenas med annan stad eller andra städer eller med angränsande landsbygd till en valkrets. I valkrets, som utgöres endast av städer, skall folkmängden uppgå till minst 15 000. Delar av samma stad må icke ingå i olika valkretsar.

Stad med mindre folkmängd än 15 000 förenas med annan stad eller andra städer eller, *då särskilda skäl därtill föranleda*, med angränsande landsbygd till en valkrets. I valkrets, som utgöres endast av städer, skall folkmängden uppgå till minst 15 000. Delar av samma stad må icke ingå i olika valkretsar.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Valkrets bestående av stad och landsbygd bör icke utan synnerliga skäl bildas.

Vid valkretsindelningen iakttages i övrigt, att området för annan valkrets än den, i vilken två eller flera städer ingå, skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje, samt att delningen i vad angår landsbygden verkställas, där så lämpligen kan ske, efter domsaga, tingslag eller härad, men eljest efter kommuner. Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Stockholm den 13 mars 1945.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Sandegård, Herlitz, Källman, Karl August Johanson, Björck, Elmgren, Oskar Mattsson, Albert Andersson, Fast, Nordström i Torsby, Nolin, Hällgren, Kyling, Norén, Lindmark, Spångberg, Edberg* och von Friesen*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Källman*.
